

11. Kolessa, F. (1939) "Studies about the poetry of T. Shevchenko", *Studii nad poetychnoiu tvorchistiu T. Shevchenka*. – Lviv–Kyiv. – 387 p.
12. Dictionary of tropes and stylistic figures, Text (2011), *Slovnnyk tropiv i stylistychnykh figur, Tekst / avt.-uklad.* V.F. Sviatovets. – K. : Academia. – 172 p.
13. Shtokmar, M. P. (1952) "Researches in area of Russian folk versification", *Issledovaniia v oblasti russkogo narodnogo stikhoslozheniia / Izd-vo Akademii nauk USSR. Institut mirovoi literatury im. A.M. Gorkogo*. – Moscow. – 424 p.

УДК 821.161.2–94 «19»

ДИСКУРС ОЛЕСЯ ГОНЧАРА ПРО ЛІТЕРАТУРУ В ЙОГО ЩОДЕННИКАХ

Вельможко Я.Ю., здобувач

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

velmzhko1979@rambler.ru

У статті йдеться про погляди Олеса Гончара про літературу, зокрема простежується його ставлення до питань реалізму, модернізму, поезики, свободи творчості, до яких письменник звертався в своїх теоретичних міркуваннях та реалізовував у творчості органічно із загальномистецькими європейськими тенденціями. Наголошується на увазі письменника до творчості таких західноєвропейських митців, як А. Камю, Ж.-П. Сартр, Ф. Кафка.

Ключові слова: література, щоденник, реалізм, модернізм, поезика, свобода творчості.

ДИСКУРС ОЛЕСЯ ГОНЧАРА О ЛИТЕРАТУРЕ В ЕГО ДНЕВНИКАХ

Вельможко Я.Ю.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

velmzhko1979@rambler.ru

В статье идет речь о взглядах Олеса Гончара на литературу, в частности прослеживается его отношение к вопросам реализма, модернизма, поэтики, свободы творчества, к которым писатель обращался в своих теоретических размышлениях и реализовывал в творчестве органически с общетворческими европейскими тенденциями искусства. Делается акцент на внимании писателя к творчеству таких западноевропейских мастеров слова, как А. Камю, Ж.-П. Сартр, Ф. Кафка.

Ключевые слова: литература, дневник, реализм, модернизм, поэтика, свобода творчества.

THE DISCOURSE ON LITERATURE IN DIARIES OF OLES HONCHAR

Velmzhko Ya. Yu.

Zaporizhzhya National University, Zhykovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine

velmzhko1979@rambler.ru

Literature is one of the ways of reflection of the world. The literature of the XX century confirms this finding thanks to experiences of writers. Ukrainian writer Oles Honchar is one of them. His views on arts and literature are very important in his diaries. The writer lived in the soviet time, when socialist realism was called the only correct method. But Oles Honchar ignored questions of development of socialist realism in his thoughts on literature. National question in literature was very important for him. Definition "socialist" was political for Honchar. We can name some steps of evolution of thoughts on literature in Honchar's diaries. First – 40-50 years of XX century. It was the time when Oles Honchar began his road in high literature and began with novel. It was the formation of aesthetic taste and acquisition of artistic skills. Notes about literature of these years were as emotion from impression.

60-80 years is the next step. These notes illustrate philology thoughts, theoretical thinking about specific in literature, about its development. In the 50-60th years there was a big evolution in Honchar's views on literature. It was the time of struggle, because there were such who didn't want progressive development of literature and didn't permit new creative thoughts.

Notes of 90th is the next step. They illustrate thoughts about his works and about development of literature in general. Honchar gave priority to artistry. He explained the concept of “poetic realism” theoretically and in his artistic creativity.

The problem of style was most relevant for Honchar. He made the step to modernism. Three titans of modernism – Camus, Sartre, Kafka – were for him the unique example. Oles Honchar’s creativity showed evolution of an artist of the twentieth century.

Key words: literature, diaries, realism, modernism, poetics, freedom of art.

Як відомо, у ХХ ст. утвердилося розуміння літератури як “однієї з форм художнього опанування світу, як творчої діяльності, що належить мистецтву, але разом із тим є таким різновидом художньої творчості, яка посідає в системі мистецтв особливе місце; це прикметна позиція літератури, зафіксована у вживаній формулі “література і мистецтво” [5, с. 453–454]. У статті йдеться про погляди Олесь Гончара на літературу, зокрема простежується його ставлення до питань реалізму, модернізму, поезики, свободи творчості, до яких письменник звертався у своїх теоретичних міркуваннях та реалізовував у творчості органічно із загально-мистецькими європейськими тенденціями. Наголошується на увазі письменника до творчості таких західноєвропейських митців, як А. Камю, Ж. Сартр, Ф. Кафка.

Неабиякий внесок у розробку цих питань зробили письменники ХХ ст. на підставі власного творчого досвіду. До таких належав і Олесь Гончар. Його погляди на літературу й мистецтво є чи не ключовими в щоденникових записах. Сприйняття та осмислення їх відбувалася відповідно до того, як змінювався статус письменника, якими були його естетичні вподобання. Прикметно, що Олесь Гончар ніколи не називав себе радянським письменником, а підкреслено українським і літературу називав українською чи білоруською, казахською, грузинською тощо. Характерним є й те, що в роздумах про розвиток літератури він ігнорував питання її соцреалістичного розвитку, партійності. Проблема народності в письменника була відмінною від соцреалістичного канону.

Зазначимо, що характерною ознакою щоденників Олесь Гончара є те, що поняття “радянський” для нього було лише політичним, як і його похідне – соцреалізм. З часом, коли науковці дійшли висновку про необхідність досліджувати явище соцреалізму, оскільки в історії літератури воно існувало, з’явилися напрацювання, наприклад, Ганса Гюнтера, де висловлювались думки, суголосні Гончаровим роздумам: “...оскільки життєву реальність силоміць не можна привести до гармонії, зусилля переносяться на створення прекрасного видимого, тобто естетичними засобами створюється ілюзія гармонійної єдності... мистецтво перетворюється на інструмент естетизації дійсності. Межі між мистецтвом і немистецтвом є умовними” [3, с. 8].

Відчуття ілюзії від соціалістичного мистецтва Олесь Гончар пережив, очевидно, ще в студентські роки. Принаймні, від часу, коли ним були започатковані щоденникові записи, про це вже не мовиться. Вкажемо й на те, що в такому фундаментальному дослідженні, яким є збірник наукових праць відомих зарубіжних філологів під назвою “Соцреалістичний канон”, ім’я Олесь Гончара згадується лише один раз. Відома дослідниця радянської літератури Г. Белая, вибудовуючи корпус творів, об’єднаних під дахом “соцреалістичної епопеї”, наголосила: “...до жанру роману-епопеї зараховували “Необыкновенное лето” К. Федіна, “Бурю” і “Девятый вал” І. Еренбурга, трилогію К. Симонова “Живые и мертвые”, книгу “Сотворение мира” В. Закруткіна, а також такі твори про героїзм радянських людей в роки Великої Вітчизняної війни, як “Молодая гвардия” Фадєєва, “Прапорonosці” Гончара і ін.” [4, с. 862]. Г. Белая підтримувала тісні контакти з науковцями України, а тому добре знала історію виходу в світ “Собору”, як і позицію Олесь Гончара, зокрема те, що він ніколи не захоплювався соцреалістичними вимогами. Його шлях у літературі був альтернативний, а еволюція відзначалась тою “інакшістю”, що була співвідносна з найповнішими літературознавчими тенденціями, особливо 1960-х рр., коли література мала визначення «мистецтво слова». На цьому наголосила

М. Коцюбинська вже самою назвою своєї монографії “Література як мистецтво слова” [6, с. 7], що була затребувана не лише науковою, але гуманітарною сферою загалом.

Не менш значущим було тритомне видання “Теорії літератури”, виконане науковцями Інституту літератури ім. М. Горького у 1962–1965 рр. Чи не вперше в радянському літературознавстві наголошувалось на тому, що “багато в чому експериментальний характер “Теорії літератури” визначив неминучу різноманітність розділів, що входять до неї. Спільність вихідних положень не виключає наявності в цих розділах різних позицій із окремих питань і різних співвідношень між теоретичним та історичним. Чимало дискусійного і в самому висвітленні матеріалу – розробка складних і маловивчених проблем без цього неможлива” [9, с. 5]. Якщо зважити на те, що на тлі перебудови свідомості були заявлені проблеми-новації, а саме: “Художній образ і дійсність”, “Внутрішня структура образу”, “Розвиток образної свідомості в літературі”, “Образ і художня правда”, “Предмет і призначення мистецтва і літератури”, і ці ідеї витали у філологічній сфері, тоді зрозумілими є мета і напрям еволюції Олесь Гончар – митця і науковця. І вилилось це передусім у щоденниковій формі.

У другій половині 1960-х рр. письменник занотував у щоденнику: „тільки коли перейдено звуковий бар’єр слави, аж тут починається справжня творчість” [1, с. 410]. Додамо, що з цього часу в щоденнику ведуться глибокі, серйозні розмови про літературу, передусім українську, її розвиток, про її чинники, важливість для духовного розвитку людини. Умовно в щоденникових роздумах Олесь Гончар про літературу можна, на наш погляд, виокремити декілька етапів. Перший із них – 40-і та 50-і роки, коли письменник стрімко ввійшов у високу літературу, розпочавши свій шлях ледь не з „коронного” жанру – роману. Це був час вибору свого кола, оточення, формування естетичних уподобань, удосконалення художньої майстерності. Записи про літературу в ці роки мали здебільшого характер емоційних, образних вражень. Це свідчило про те, що думки про літературу визрівали. А тому записи наступного етапу – 60–80-х рр. – озвучують філологічно-письменницько-щоденникові роздуми, теоретизування щодо специфіки літератури, її розвитку і значення. Те, що Олесь Гончар на рубежі 50–60-х рр. пережив потужну еволюцію у поглядах на літературу, вилилось не лише в пошук нових тенденцій, форм, чи оновлення поезики. На часі була жорстока боротьба з ортодоксами, які намагалися стримувати прогресивний розвиток літератури, утворити своєрідний мур, за який не могла проникнути свіжа творча думка. Красномовним з огляду на цей факт є запис у щоденнику від 1966 р.: ”Якщо не можеш мати те, що любиш, люби те, що маєш”.

„Завтра з’їзд письменницький. Почувається, що це буде битва за літературу. І битва за мову” [1, с. 702] . Запис розділений на дві частини – між першим реченням і наступним – інтервал. На наш погляд, філософсько-прикладний зміст першої фрази зводиться, поперше, до певного підсумку: світ буття в літературі, по-друге, до настанови для себе, перед боями за „справжню”, за висловом Олесь Гончар, літературу.

Записи в щоденнику 90-х рр. мають підсумковий характер і щодо власного творчого надбання, і щодо розвитку літератури в цілому.

Однією з прикметних рис щоденника Олесь Гончар є те, що в ньому майже не згадуються дискусії, які в 60-і, та й 70-і рр., велися дуже часто, особливо на сторінках “Літературної газети” та інших видань. Зокрема це стосувалося питань народного, робітничого характеру, історичної романістики, жанру роману, новели, стилю. Те, що Олесь Гончар був ознайомлений із цими матеріалами, сумніву не викликає, але безсумнівним є й інше – без “справжньої”, за висловом Олесь Гончар, літератури не могла розвиватись і наука про літературу. Письменник уважно слідкував за тим, як розвивалась література в союзних республіках – Прибалтиці, Грузії, Вірменії, що і як писали Айтматов, Распутін, Белов. На часі було досягнення національної специфіки,

народного характеру, нової якості народності, хоч би як чиновництво намагалось зупинити цей процес. Від високої літератури Олесь Гончар зробив крок до високої теорії.

Осягнення змісту літератури письменник розпочав із питання про її народну специфіку. Записи в щоденнику дають підстави для висновку, що позиція молодого письменника в цьому питанні була відмінною від усталеної, від того, як вона трактувалася радянськими ідеологами. Як відомо, у процесі формування засад соціалістичного реалізму категорія народності була витіснена в маргінальні партійним класовим підходом до літератури. Олесь Гончар розвиває в собі відчуття народності в її класичному розумінні: "Не слабкість, а сила Яновського і Стельмаха в їх уважності до народної поетики, до мови, до фольклорних багатств... Перевіряти твори народом. Можна виявити долю книг, які працюють, діють, а які лежать баластом на полицях магазинів. Перевірка в народі, може, не кожному буде вигідна, але кожному буде корисна і повчальна" [1, с. 133].

Найбільш пріоритетними для Олеся Гончара залишаються питання художності, поетики. Якихось нових форм у цьому напрямі письменник у щоденнику не занотував. Сенс його новацій у тому, що він повертався до класичних форм поетики. Так, письменник акцентує на важливості синтезу мистецтв у зв'язку із роздумами про творчість відомого російського художника Іллі Глазунова: "Йому, на мій погляд, вдається художній синтез рубльовських традицій з сучасністю. (...) Його могутні алегорії, символіка, не втрачаючи націон[ального] коріння, в той же час виражають дух (часто трагічний дух) сучасної людини" [1, с. 297–298].

Пошуки шляхів оновлення поетики літератури ґрунтувалися на надзвичайно динамічній еволюції її осмислення й переосмислення. З-поміж порушених проблем чи не найбільш актуальною була проблема стилю: "Справді, людина – це стиль. Де відомий наш пишномовець пише: "хижим птахом вилупилась думка", я б просто сказав: "він подумав" [1, с. 387].

Якщо звернутися до щоденникових записів Олеся Гончара "альпійського" періоду, то в них автор виписав жорстоке обличчя війни, з відчуттям страху смерті, бажанням знищити фашизм як вселюдське зло, скорботою за тими, хто загинув за крок до кінця війни, а ще кров, смерть, суворий побут війни. І все це на тлі буяння весни, що посилювало трагізм того, що відбувається. Проте в романі "Прапорonosці" ці записи лише вигадувались, бо тут діяли закони художньої літератури. Полемізуючи О. Адамовичем, і навіть із В. Биковим, а також іншими письменниками, що надавали перевагу "суворому реалізмові", Олесь Гончар вдається до теоретизування, у якому розкриває не лише перевагу "поетичного реалізму", але зміст і силу мистецтва загалом: "Мистецтво має свої закони. Його взаємини з дійсністю завжди специфічні, складні й ніколи не повинні бути її натуралістичним зображенням, тобто фотографуванням. Навіть про потворне в житті твір має бути прекрасним – ось у чому сила мистецтва, коли хочете – магія художності, в усіх випадках – чи йдеться про позитивне, чи негативне – твір має приваблювати нас своєю внутрішньою гармонійністю, яку так добре відчували античні майстри і майстри Ренесансу, завжди в творі, якщо йдеться про літературу, читач має відчувати красу слова, досконалу стилістику... У цьому вся суть" [3, с. 137–138].

Якщо додати до цього емоційну піднесеність з огляду на перемогу митців, що сповідували ідеали "поетичного реалізму" (на письменницькому з'їзді 1966 р.), то можна говорити, що Олесь Гончар здійснив і теоретичне, і практичне обґрунтування "поетичного реалізму". За щоденниковими записами письменника, це феноменальне явище, характерне для української літератури, започатковане О. Довженком, Ю. Яновським, набуло розвитку в Олеся Гончара, а з часом у літературі, кінематографі, живописі 1960-х рр. Його чинники, поетологічна сутність, специфіка індивідуального прояву передбачили необхідність подальших теоретичних розробок, нових методик дослідження літератури, а головне –

докорінної перебудови методології. Олесь Гончар у щоденниках зробив і таку спробу, акцентуючи на ролі народнопоетичної творчості, класичного мистецтва і літератури. Він усвідомлював усю складність заявленої ним проблеми, як і те, що для її “обживання” треба не лише володіти новою методологією, але й мужньо витримати чиновницько-літературознавчий натиск з боку “шамот-храпченків”. Олесь Гончар не завжди був задоволений літературознавчими напрацюваннями, оскільки вважав, що в усьому необхідно “будити дух пошуку” [1, с. 418].

Одним із проблемних питань у поглядах на літературу для письменника був модернізм. Як відомо, радянські літературознавці за вказівками партійних чиновників переконували в тому, що модернізм не співвідноситься з соціалістичними цінностями, а тому друкувати ці твори в Радянському Союзі не варто. На хвилі “відлиги” ситуація різко змінилася. Широке коло читачів змогли нарешті ознайомитися з творчістю А. Камю, Ж.-П. Сартра, Ф. Кафки. З’явилися й літературознавчі праці з адекватною оцінкою модерністських явищ. Справжнім бестселером стала монографія про західноєвропейський модернізм відомого українського вченого Д. Затонського.

Не обійшов проблему модернізму і Олесь Гончар, що збіглося з його власними пошуками оновлення поезики, стилю, художніх форм. З цього, власне, й розпочинаються записи про модернізм. Зазначимо, що думки щодо цього питання були суперечливими. Не йдеться про те, що письменник заперечував модернізм чи не сприймав його. Але, як інтелектуал, Олесь Гончар ставив перед модернізмом і його дослідниками запитання, що його хвилювали. Звідси сумнів письменника: “на Заході – за синтез реалізму і кафкіанського... модернізму” [1, с. 320].

На наш погляд, серед метрів модернізму Олесь Гончар надавав перевагу творчості Ф. Кафки. Безумовно, вражали пророцтва Ф. Кафки, коли в “Процесі” та інших творах він створив прообраз тоталітарної системи з її механізмами знищення життя. Це був прообраз і гітлерівської Німеччини, і країн соцтабору. Олеся Гончара вражала вишуканість поезики Ф. Кафки, його художня майстерність. Наскільки суголосним був письменник у сприйнятті Ф. Кафки зі світовими тенденціями, може свідчити порівняння щоденникових записів Олеся Гончара і лекції про Ф. Кафку В. Набокова, на той час, у 1960-і рр., ще не видані.

Аналізуючи оповідання Ф. Кафки “Перетворення”, В. Набоков наголосив на тому, що будь-який видатний твір мистецтва – фантазія, оскільки відтворює неповторний світ неповторного індивіда. Але, називаючи ці історії фантазіями, люди просто мають на увазі, що зміст історій розходиться з тим, що заведено називати реальністю” [7, с. 326]. Надалі В. Набоков зробив спробу розібратись у тому, “що таке реальність, щоб виявити яким чином і до якої міри так звані фантазії розходяться з так званою реальністю” [7, с. 326–327]. Це те питання, яким опікувався і Олесь Гончар, коли поставив під сумнів синтез реалізму і модернізму. З одного боку, він сприймає думку Моравія – «найкраще внутрішній світ відтворив Кафка, хоча й додає: так він (*Моравія – Я. В.*) вважає» [2, с. 268]. Навіть власний сон тлумачить у “дусі Кафки” [7, с. 387]. І тут же, без будь-яких коментарів, занотовує ще одну думку Моравія: “Домінуючою в літературі має бути людина, а потім уже її відносини з суспільством (соціальне)” [2, с. 268].

У творчій полеміці з модерністами Олесь Гончар започатковує проблему творчої свободи й розуміння сенсу і ролі літератури. З огляду на це особливу увагу в щоденниках привертають записи про Ж.-П. Сартра. Якщо щоденникові записи про літературу вибудувати у відповідному порядку, то в них проглядає своєрідний діалог із Ж.-П. Сартром щодо осягнення питання “Що таке література?”. Підкреслимо, діалог можна розглядати як гіпотезу, можна вважати його уявним, але переконує в цьому навіть фото 1967 р., коли Ж.-П. Сартр перебував у Києві. На цьому фото – задумливі, з ледь

позначеними посмішками Олесь Гончар і Ж.-П. Сартр. Олесь Гончар слухає Ж. Сартра так, як слухають однодумця.

Отже, есе "Що таке література?" Ж.-П. Сартр створив у ту історичну мить, коли збіглися два суттєві аспекти: необхідність у новому погляді на літературу і відчуття Ж.-П. Сартра, що своїм авторитетом він може внести суттєві корективи. У повоєнний час Ж.-П. Сартр привернув увагу до буття літератури, стосунків між письменником і читачем. Він заявив проблеми оригінальні: "що означає писати?", "чому люди пишуть?", "для кого люди пишуть?", "якою є ситуація письменника 1947 р". Підсумовуючи свої роздуми, Ж.-П. Сартр зазначив: "Ніщо не перекоонує нас у тому, що література безсмертна; сьогодні її єдина надія на удачу – це надія на перемогу Європи, соціалізму, демократії і миру. І нам необхідно зробити ставку на удачу; якщо ми, письменники, програємо, тим гірше для нас. Але тим гірше і для суспільства" [8, с. 274]. Якщо 1947 р. Олесь Гончар ще не був ознайомлений із думками Ж.-П. Сартра, то в 60-ті рр. він жив цими ж проблемами. Із такими ж думками він подорожував країнами Європи, зустрічався з письменниками різних країн, читав лекції перед зарубіжною аудиторією. Моделлю своєї поведінки він утверджував у світі новий тип письменника, хоча й із Радянського Союзу, проте з душею, відкритою для сприйняття світових творчих надбань. Цьому присвячені численні записи в щоденнику, які свідчать про типологію думки і вчинку українського і французького письменників, які жили в єдиному європейському культурному просторі, сповідуючи багато в чому суголосні ідеали розвитку літератури, розуміння її призначення. Міг погодитися Олесь Гончар із думкою Ж.-П. Сартра, що «через літературу соціальна група переходить до рефлексії та до опосередкованості, вона отримує хвору совість, нестійке уявлення про саму себе, яке вона невпинно намагається змінити й поліпшити. ...Якщо літературі доведеться все-таки стати чистою пропагандою чи чисто розважальною, то суспільство знову загрузне в трясовині миттєвості, іншими словами, в безпам'ятстві життя...» [8, с. 274].

1967 р. Олесь Гончар зустрічався із Ж.-П. Сартром у Києві та Ленінграді. Вочевидь, знаходив з французьким письменником суголосність у таких думках: "Залишається лише побажати, щоб уся література стала такою ж моральною і проблемною... Моральною – але без моралізаторства: нехай вона всього лише показує, що людина – теж цінність, і що питання, які вона перед собою заявляє, – це завжди питання моралі. І головне, нехай література показує людину як особистість творчу" [8, с. 270–271].

Отже, не прив'язуючи себе до політичного поняття «радянська література», Олесь Гончар торував свій шлях, де значним для нього було питання методу, але не соцреалістичного, а індивідуального. Письменник не погоджувався з тим, що його називали романтиком, і вивів власну формулу – поетичний реалізм, зробив спробу її обґрунтувати. Він зробив крок до модернізму. Серед трьох титанів модернізму – А. Камю, Ж.-П. Сартр, Ф. Кафка – здавалося б, не віддавав комусь перевагу Олесь Гончар. Так, із А. Камю він вів приховану полеміку, до Ж.-П. Сартра дослухався і мав із ним діалог, Ф. Кафка вражав його своєю поетикою. Загалом же це була закономірна еволюція художника ХХ ст. Щоденникові записи Олеся Гончара є предметом подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цитуючи за цим виданням, вказуємо том і сторінку: Гончар О. Щоденники : У 3 т. / О. Гончар. – К. : Веселка, 2002. – Т. 1: 1943–1967. – 456 с.; Гончар О. Щоденники: У 3 т. – К. : Веселка, 2003. – Т. 2: 1968–1983. – 607 с.; Гончар О. Щоденники: У 3 т. – К. : Веселка, 2004. – Т. 3 : 1984–1995. – 608 с.
2. Гачев Г. Жизнь художественного сознания : очерки по истории образа. Часть 1 / Г. Гачев. – М. : Искусство, 1972. – 200 с.

3. Гюнтер Ханс. Тоталитарное государство как синтез искусств // Соцреалистический канон: сб. статей / Ханс Гюнтер / [под общ. ред. Х. Гюнтера и Е. Добренко]. – СПб. : Академический проект, 2000. – С. 7–16.
4. Белая Г. Советский роман-эпопея : сборник статей / под общ. ред. Х. Гюнтера и Е. Добренко / Галина Белая . – СПб. : Академический проект, 2000. – С. 853–874.
5. Кожин В. Литература // Литературная энциклопедия терминов и понятий / В. Кожин. – М. : Интелвак, 2001. – С. 453–454.
6. Коцюбинська М. Література як мистецтво слова / Михайлина Коцюбинська. – К. : Наукова думка, 1965. – 318 с.
7. Набоков В. Лекции по зарубежной литературе / В. Набоков. – М. : Независимая газета, 1998. – С. 325–367.
8. Сартр Жан-Поль. Что такое литература? / Жан-Поль Сартр. – СПб. : Алетея, 2000. – С. 466.
9. Теория литературы : основные проблемы в историческом развитии: образ, метод, характер. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1962. – 451 с.

REFERENCES

1. By this publishing, we point Volume and page:
2. Honchar, O. “Diaries”, Shchodennyky : In 3 vol., (2002), Vol. 1 : 1943–1967; (2003), Vol. 2 : 1968–1983; (2004), Vol. 3: 1984–1995, Kyiv, Ukraine.
3. Gachev, G. (1972) “Life of artistik conscoiusness : essays about history of image”, *Zhyzn knudozhestvennogo soznaniia : ocherki po istorii obraza*, P. 1, Iskusstvo, Moscow, Russia.
4. Gunter, Kh. (2000) “Totaliter state as sintez artistics”, *Totalitarnoe iskusstvo kak sintez iskusstv // Social realistic canon : articles*, Academic project, S. Petersburg, Russia, pp. 7–16.
5. Belaia, G. (2000) “Soviet epic novel : collection of articles”, *Sovetskii roman-epopeia : sbornik statei*, Academic project, S. Petersburg, Russia, pp. 853–874.
6. Kozhynov, V. (2001) “Literature”, *Literatura // Literature encyklopedia of terms and ideas*, Intelvak, Moskow, Russia, pp. 453–454.
7. Kotsiubynska, M. (1965) “Literature as art of word”, *Literatura yak mystetstvo slova*, Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
8. Nabokov, V. (1998) “Lektures about abroud literature”, *Lektsyi po zarubezhnoi litreature*, Nezavisimaia gazeta, Moskow, Russia, pp. 325–367.
9. Sartr, Zh.-P. (2000) “What is literature?”, *Shto takoe literatura*, Aleteia, S. Petersburg, Russia.
10. “The theory of literature : main problems in historical evolution : image, method, character”, *Teoriia literatury : osnovnyie problemy v istoricheskom razvitii : obraz, metod, kharakter*, (1962) Publishing of Academy of science of USSA.